

Justitieutskottets betänkande

1981/82: 48

om tullverkets medverkan vid polisiär övervakning m. m. (prop.
1981/82:114 jämte motion)

Propositionen m. m.

I proposition 1981/82:114 har regeringen (handelsdepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta genom propositionen framlagda förslag till

1. lag om tullverkets medverkan vid polisiär övervakning,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1965: 719) om säkerheten på fartyg.

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad som anförs i det följande under rubriken Utskottet på s. 5.

I samband med propositionen behandlar utskottet den med anledning av propositionen väckta motionen 1981/82:2235 av Göte Jonsson (m) och Gullan Lindblad (m). Motionsyrkandet redovisas på s. 5.

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om tullverkets medverkan vid polisiär övervakning

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Denna lag tillämpas när tullverket bedriver övervakning till havs och i kustvatten samt i Vänern och Mälaren för att hindra brott mot föreskrifter i lagar och andra författningar som gäller

1. inskränkningar i utlänningars rätt att uppehålla sig inom visst område,

2. jakt,

3. fiske,

4. naturvård,

5. trafikregler och säkerhetsanordningar för sjötrafiken,

6. åtgärder mot vattenförorening från fartyg,

7. dumpning av avfall i vatten,

8. kontinentalsockeln,

9. fornminnen och sjöfynd,

10. fartygs registrering och identifiering.

2 § Om anledning förekommer att brott har förövats mot någon av de föreskrifter som avses i 1 §, har tjänsteman vid tullverkets kustbevakning (*kustbevakningstjänsteman*) samma befogenhet som tillkommer polisman att

1. hålla förhör och vidtaga annan åtgärd med stöd av 23 kap. 3 § fjärde stycket rättegångsbalken,

2. ta med någon till förhör med stöd av 23 kap. 8 § rättegångsbalken,

3. gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken,

4. företa husrannsakan med stöd av 28 kap. 5 § rättegångsbalken, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall gripas eller att verkställa beslag.

3 § Kustbevakningstjänsteman har samma befogenhet som tillkommer polisman enligt 3 § lagen (1973:558) om tillfälligt omhändertagande att omhänderta den som genom sitt uppträdande i trafiken till sjöss stör ordningen eller utgör omedelbar fara för denna. Sådan befogenhet har han också när det fordras för att avvärja brott mot de föreskrifter som avses i 1 § 5, 6 och 7.

Vid omhändertagande som avses i första stycket skall kustbevakningstjänsteman tillämpa bestämmelserna i 4 § lagen (1973:558) om tillfälligt omhändertagande.

4 § Om det uppenbart behövs för att befogenheterna enligt 2 och 3 §§ skall kunna utövas, får kustbevakningstjänsteman stoppa och visitera fartyg eller inbringa det till svensk hamn.

5 § Befogenheterna enligt 2–4 §§ får utövas endast i omedelbar anslutning till den gärning som föranleder åtgärden.

6 § Befogenheterna enligt 2–4 §§ får utövas endast av kustbevaknings-tjänsteman som uppfyller de krav regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriver i fråga om tjänsteställning, utbildning och erfarenhet eller i annat avseende.

7 § Vid förundersökning rörande brott mot de föreskrifter som avses i 1 § får åklagaren eller, om polismyndighet bedriver undersökningen, denna anlita biträde av tullmyndighet samt uppdra åt kustbevakningstjänsteman att vidta de särskilda åtgärder som behövs för undersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

8 § För att verkställa en åtgärd enligt denna lag får en kustbevaknings-tjänsteman inte använda strängare medel än förhållandena kräver. Kustbevakningstjänstemannen bör i första hand söka vinna rättelse genom upp-lysningar och anmaningar och tillgripa våld bara när uppgiften inte kan lösas på annat sätt. Om våld tillgrips, skall den lindrigaste form som kan leda till det avsedda resultatet användas. Våld får inte brukas längre än som är oundgängligen nödvändigt.

9 § Åtgärder enligt 2–4 §§ skall skyndsamt anmälas till polismyndighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983. Genom lagen upphävs kungörelsen (1964: 834) om förordnande för tullpersonal att ombesörja viss polisbevakning.

2 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 24 kap. 2 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Om polisman, som skall verkstäl-
la tjänsteåtgärd, mötes eller an-
gripes med våld eller hot om våld,
må han för åtgärdens genomföran-
de bruka det våld som med hänsyn
till omständigheterna kan anses för-
svarligt. Detsamma gäller sådan
vaktpost eller annan krigsman eller
civilförsvarspersonal under civil-
försvarsberedskap, som fullgör
polisuppgift eller tjänstgör för be-
vakning eller för att upprätthålla
ordning.

Föreslagen lydelse

24 kap.

2 §¹

Om polisman, som skall verkstäl-
la tjänsteåtgärd, mötes eller an-
gripes med våld eller hot om våld,
må han för åtgärdens genomföran-
de bruka det våld som med hänsyn
till omständigheterna kan anses för-
svarligt. Detsamma gäller sådan
vaktpost eller annan krigsman eller
civilförsvarspersonal under civil-
försvarsberedskap, som fullgör
polisuppgift eller tjänstgör för be-
vakning eller för att upprätthålla
ordning *samt tjänsteman vid tull-
verkets kustbevakning som enligt
särskild lagstiftning medverkar vid
polisär övervakning.*

¹ Senaste lydelse 1980: 579.

Rymmer fånge eller den som är häktad, anhållen eller eljest berövad friheten eller sätter han sig med våld eller hot om våld till motvärn eller gör han på annat sätt motstånd mot någon under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, må ock till rymningens hindrande eller ordningens upprätthållande brukas det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Om någon som skall häktas, anhållas eller eljest berövas friheten söker undkomma eller hindra den som äger verkställa åtgärden, må jämväl brukas våld enligt vad nu är sagt. Detsamma skall gälla därest, i fall som avses i detta stycke, motstånd övas av annan än förut nämnts.

Om en polisman eller annan som avses i första stycket eller den, som med stöd av lag eller annan författning har förordnats av myndighet att medverka till att upprätthålla allmän ordning eller säkerhet eller att utföra bevakning eller annan tillsyn, skall med laga rätt avvisa eller avlägsna någon från ett visst område eller utrymme, får han, om han möts av motstånd, även i andra fall än som sägs i första och andra styckena för att genomföra åtgärden bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Detsamma gäller när någon som nu nämnts eller annan i myndighetsutövning med laga rätt skall verkställa kroppsvisitation, kroppsbesiktning, husrannsakan eller beslag eller annat omhändertagande av egendom.

Har någon enligt denna paragraf rätt att bruka våld, äger envar som kommer honom till hjälp samma rätt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1965:719) om säkerheten på fartyg

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 7 § lagen (1965:719) om säkerheten på fartyg¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Polismyndighet, tullmyndighet, hälsovårdsnämnd och läkare äro skyldiga att lämna tillsynsmyndighet det biträde och de upplysningar som behövs.

Föreslagen lydelse

1 kap.
7 §

Polismyndighet, tullmyndighet, hälsovårdsnämnd och läkare äro skyldiga att lämna tillsynsmyndighet det biträde och de upplysningar som behövs.

När en tullmyndighet på begäran enligt första stycket medverkar vid tillsyn enligt denna lag, har tjänsteman vid tullverkets kustbevakning de befogenheter att vidta åtgärder som anges i 2 och 4 §§ lagen (1982:000) om tullverkets medverkan vid polisiär övervakning. Därvid gäller föreskrifterna i 5, 6, 8 och 9 §§ nämnda lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.

¹ Lagen omtryckt 1978: 109.

Motionen

I motion 1981/82: 2235 av Göte Jonsson (m) och Gullan Lindblad (m) hemställs att riksdagen avslår proposition 1981/82: 114 med förslag till lag om tullverkets medverkan vid polisiär övervakning, m. m.

Utskottet

Inledning

Vid 1970 års riksdag väcktes motioner som syftade till att ge kustbevakningspersonalen ökade polisiära befogenheter. Motionerna avlogs men det utskott som beredde motionerna ansåg bl.a. att anledning syntes föreligga att i lämpligt sammanhang se över författningarna på området (ILU 1970: 31). Frågan behandlades på nytt av 1973 års riksdag som bl. a. uttalade att det var påkallat att den översyn som första lagutskottet hade förordat år 1970 kom till stånd (JuU 1973: 26 s. 33 f, rskr 258). Med anledning av riksdagens beslut tillkallades år 1974 kustövervakningsutredningen. Denna utredning lades ner år 1977 och ersattes av sjöövervakningskommittén, som bl. a. fick i uppdrag att överväga om kustbevakningspersonalens befogenheter behövde kompletteras.

Sjöövervakningskommittén avlämnade år 1980 betänkandet (Ds H 1980: 1) Samordning av övervakningen och räddningstjänsten till sjöss. I betänkandet lade kommittén bl. a. fram ett förslag till lag om tullverkets medverkan vid polisiär övervakning. Betänkandet har remissbehandlats. Förslagen i propositionen bygger på sjöövervakningskommitténs förslag och vad som kommit fram under remissbehandlingen av det.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till lagstiftningsåtgärder som innebär att tjänstemän vid tullverkets kustbevakning får rätt att utöva vissa polisiära befogenheter i samband med övervaknings- och tillsynsuppgifter till sjöss.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1983.

Överväganden

Tullverkets kustbevakning, som är en av tullverkets tre bevakningsgrenar, svarar för civil övervakning till sjöss. Också andra myndigheter har uppgifter i samband med sjöövervakning, t. ex. försvarets myndigheter, polisen och sjöfartsverket.

Verksamheten vid kustbevakningen omfattar, förutom tullkontroll och smugglingsbekämpning, bl. a. utlänningskontroll, jakt-, fiske- och naturvårdstillsyn, sjötrafikövervakning, havsbottenövervakning, oljebekämpning och sjöräddning.

Någon samlad reglering av kustbevakningspersonalens befogenheter finns inte, och befogenheterna varierar i hög grad mellan de olika övervakningsuppgifterna. Många gånger saknar kustbevakningen möjlighet att i samband med sin övervakning göra de ingripanden som behövs. En tjänsteman vid kustbevakningen kan således ha till uppgift att bevaka att en föreskrift följs men saknar möjlighet att själv ingripa vid brott mot föreskriften. I stället måste han kalla på polis. Enligt utskottets mening är detta, som departementschefen anför, otillfredsställande.

Utskottet anser – i linje med vad som anförs i motionen – att vissa principiella invändningar kan riktas mot att såsom föreslås i propositionen lösa problemet genom att ge kustbevakningspersonalen ökade polisiära befogenheter. En sådan ordning innebär ju bl. a. som anförs i motionen att polisiära befogenheter kommer att utövas utan sådant lekmannainflytande som äger rum genom de förtroendevalda i polisstyrelserna. Å andra sidan måste beaktas att det bara är kustbevakningen som har resurser som möjliggör en så effektiv övervakning som är nödvändig för att skydda de vitala intressen som det många gånger är fråga om. Här bör också framhållas att kustbevakningen i samband med tullkontroll och smugglingsbekämpning har vidsträckta befogenheter. Vid bedömningen av regeringsförslaget är det också viktigt att betona att det endast innebär att förutsättningar skapas för ett rationellt system, där kustbevakningens tjänstemän utrustas med befogenheter att ingripa i situationer där polis inte finns till hands – inte att ge kustbevakningen huvudansvaret för polisiära ingripanden. Vad som nu har sagts kommer till uttryck bl. a. i 5 § i förslaget till lag om kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning. Där föreskrivs nämligen att befogenheterna endast får utövas i omedelbar anslutning till den gärning som föranleder åtgärden. I lagen föreskrivs vidare att åtgärder enligt lagen skyndsamt skall anmälas till polismyndighet (9 §), och därmed övertas ärendet av polisen.

För att en sådan ordning som föreslås i propositionen skall kunna godtas krävs givetvis att de kustbevakningstjänstemän som skall göra ingripanden har erforderlig utbildning och erfarenhet. Enligt utskottets mening tillgodoses detta krav genom lagförslaget och genom vad departementschefen har anfört i denna fråga. Enligt 6 § skall befogenheterna nämligen endast få utövas av kustbevakningstjänstemän som uppfyller de krav regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer föreskriver i fråga om tjänsteställning, utbildning och erfarenhet eller i annat avseende. Enligt vad departementschefen uttalar bör erforderliga utbildningsplaner utformas i nära samarbete med rikspolisstyrelsen. Här bör också nämnas att lagstiftningen föreslås träda i kraft först den 1 juli 1983. Detta datum har valts med hänsyn till att utbildningen behöver planeras och genomföras före ikraftträdandet.

Vad som nu har sagts leder utskottet till uppfattningen att riksdagen bör bifalla propositionen och avslå motion 2235.

Utskottet hemställer

att riksdagen med avslag på motion 1981/82: 2235 antar de genom proposition 1981/82: 114 framlagda förslagen till

1. lag om tullverkets medverkan vid polisiär övervakning,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1965: 719) om säkerheten på fartyg.

Stockholm den 27 april 1982

På justitieutskottets vägnar

BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Eric Jönsson (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Björn Körlof (m), Lilly Bergander (s), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Helge Klöver (s), Ella Johnsson (c), Karl-Gustaf Mathsson (s), Bonnie Bernström (fp), Sven Munke (m), Ulla-Britt Åbark (s), Elis Andersson (c) och Erik Egervärn (c).

